

ANKARA İLİ HALK SÜT SIGIRCILIĐININ BAKIM, BESLEME VE YETİŞTİRME SORUNLARI

Aziz ÖZTÜRK (*)

Eyüp OKTA Y (**)

Bauerliche intensive Haltungs, Züchtungs -und Fütterungspropleme
von Rindern in Provinz Ankara.

ZUSAMMENFASSUNG

Mit diesem Versuch wurde über den veschiedenen Züchtungspropleme der
Milchviehbetriebe in Provinz Ankara untersucht.

İm Versuch wurde 42 Milchviehbetriebe, dass sie gesamtzahl 1098 Milchrinder
hatten, besucht. Der Viehbestand kamen 959 Rinder aus Holstein, 99 Rinder aus
Braunvieh und 40 Rinder aus den verschiedenen inljindischen Rinderrassen.

Hauptsachliche Propleme bei den Betrieben wurden:

- Die manchen verwendeten Kraftgemischfutter kamen nicht aus gute
Qualitat.
- Die Qualitatsrauhfutter reicht nicht aus,
- Die Milchkühe futtern mehre Weizenstroh (% 90) Rauhfutter,
- Die Milchleistungun wurdenziemlich niedrig,
- Die Rinderzüchter verwendeten nicht von Garfuttern als Rauhfutter,

(*) : Vet. Hekim, Lalahan Zootečni Arařtırma Enstitüsü Ankara.

(**) :Uzman Vet. Hekim, Lalahan Zootečni Arařtırma Enstitüsü Ankara.

- Die Milchkühe wurden nicht mit den genuegenden Rationen für die erwrteten Milchleistungen gefüttert,
- Es gab einige Sorge auf den marktbringenen Milchpreis,
- Die Tiere bei den manchen Betrieben können nicht genuegender Weideausgang.

ÖZET

Bu araştırma ile Ankara İli Merkez ve çevresindeki süt sığırcılığı yapan işletmelerin sorunlarının tespitine çalışılmıştır.

Araştırmada toplam 1098 baş süt sığırı içeren 42 işletme etüt edilmiştir. Hayvanların 959 başı Holstein (% 87), 99 başı İsviçre Esmeri (% 9) ve 40 başı da (% 4) çeşitli yerli ırklardandır.

İşletmelerde tespit edilen başlıca sorunlar şunlardır.

- Bazı karma yemlerin kaliteleri düşüktür.
- Kaliteli kaba yem sıkıntısı vardır. % 90 oranında kaba yem olarak saman kullanılmaktadır.
- Silaj yemi yapılmakta, bu yem çeşidi yetiştiricilerce bilinçli olarak tanınmamaktadır.
- Hayvanların süt verimleri dikkate alınarak ferdi beslenmeleri yapılmamaktadır.
- Üretilen sütün pazarlanmasında güçlükler vardır
- Bazı yetiştiriciler hayvanlarını bütün yıl dışarı çıkartmamaktadır.

GİRİŞ

Süt insanların ve özellikle çocukların beslenmelerinde çok önemli bir gıdadır. Bu durum sütün protein, çeşitli mineraller ve vitaminlerce dengeli bir yapıya sahip olmasından ileri gelir.(6)

İnsanların süt ihtiyacı genel olarak inek sütünden karşılanır. Ülkemizde kişi başına yıllık ortalama süt tüketimi batılı ülkelere göre çok düşüktür. 1980 yılı itibariyle Ülkemizde kişi başına süt tüketimi 127 kg. iken İngiltere'de 290 kg. Federal Almanya'da 390 kg. dır.

Süt üretimini artırabilmek için temel hedef ineğin ferdi verimini artırmaktır. Bunun için:

- 1- İnek süt verimi yüksek ırklardan olmalıdır. Holstein, Jersey, Montafon gibi.
- 2- İneği etkileyecek olan çevre koşullarının düzeltilmesi gerekir. Bakım, besleme, yetiştirme ve hijyen gibi.

Ülkemizde Holstein, Montafon ve Jersey gibi süt verimlere yüksek olan sığır ırk ve melezlerinin sığır varlığımız içindeki payı oldukça yüksektir ve %15 civarındadır. Ancak ineklerimizin yıllık ortalama süt verimleri 600 kg civarındadır. Nitekim 1982 verilerine göre Ülkemizdeki inek sayısı 7.758.008 baş, sağmal inek sayısı 5.525.530 baş ve yıllık inek sütü üretimimiz 3.209.640 tondur. (7)

Son yüzyıl içinde yapılan başarılı Zootečni çalışmaları ineklerin süt verimlerini olumlu yönde etkilemiştir. Önceki yüzyıllar içinde ineklerin yıllık süt verimleri 800 kg iken bu verim örneğin Almanya'da 1925 yılında 2470 kg a, 1960 yılında da 4043 kg a ulaşabilmiştir.(6) Bugün pekçok ülkede Holstein ineklerin yıllık süt verimleri 5000 -6000 kg ı geçmiştir.

Ülkemizde süt sığırılığının gelişmekte olduğunu kanıtlayan belirtiler gözlenmektedir. Extansiv hayvancılıktan intansiv hayvancılığa geçiş yoğunlaşmıştır. İntansiv hayvancılık yapan yetiştiriciler kültür ırkı hayvanları tercih etmektedirler. Kültür ırkı hayvan sayısı gündün güne artmaktadır ve süt sanayii gelişmektedir.

Ancak gelişmekte olan intansiv süt sığırılığın bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Modern hayvancılığın yetiştirme metotları ile halen ülkemizde uygulanmakta olan yetiştirme metotları arasında farklılıklar vardır. Bu farklılıkları gidermek için gerekli önerilerde bulunabilmek amacıyla bu araştırma yapılmıştır.

Literatür Özeti

Yapılan araştırmaların sonuçları dikkate alınarak hayvan yetiştiriciliği bazı kurallara bağlanmıştır. Bu kurallara uyum hayvancılığı karlı kılar.

Hayvanların bakımı denilince ilk akla gelen hayvan barınakları olmaktadır. Özellikle intansiv hayvancılıkta hayvan ömrünün büyük çoğunluğu ahır içinde geçmektedir. Bu nedenle barınakların sıhhi koşullarda olması zorunludur. Sağlıklı bir ahır havadar ve aydınlık olmalıdır. Zemini daima kuru ve kuzey yönü kapalı olmalıdır. Ahırda her bir büyükbaş hayvan için 20 -25 m³ hava düşebilmeli veya yeterli temiz hava sirkülasyonu sağlanmalıdır. Yeterli aydınlık ve havalandırma için ahır taban alanının 1 /15 -20 si kadar pencere olmalıdır. (1, 4, 9, 12)

Ahır içi sıcaklığı 10 -15 °C arasında olmalıdır. Ahırın sıcaklığı ahır havasındaki rutubeti ve kirlenmeyi artırır. Buda hayvanların iştahlarını keser ve süt verimlerini azaltır. Ahır zeminindeki pislik mastitis ve tırnak hastalıklarına zemin hazırlar.

Ahırların rahat temizlenebilmesi bakımından tabanının düzgün olması, kapasite miktarında hayvan barındırılması ve idrar kanallarının bulunması gerekir. Yemlikler hayvanların yemlerini rahat bir şekilde yemelerine elverişli olmalıdır. Hayvanların su ihtiyaçları günde 2 -3 defa karşılanmalıdır. (4, 6, 9, 12)

Buzağılara doğumlarının ilk haftasında mutlaka colostrum (Ağız sütü) içirilmelidir. Zira ağız sütü çeşitli besin maddeleri, vitamin, mineral madde ve antikorlardan zengindir. Süt buzağıya günlük canlı ağırlığının 1/10 kadar içirilmelidir. Buzağuların normal süt emme süresi 4 aydır. Ancak 4. haftadan itibaren yağlı süt azaltılarak yavan süte geçilebilir.

Bütün hayvanlarda olduğu gibi yüksek süt verimli ineklerin beslenmelerinde dengeli rasyonların yedirilmesi gerekir. İyi bir hayvancılık işletmesinde hayvanların kaba yem ihtiyacı işletmenin kendi bünyesinde sağlanabilmelidir.

Çeşitli düzeyde süt verimi olan hayvanlara yedirilecek rasyonlar tablo' 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1- Çeşitli süt verimlerine göre rasyon örnekleri.

Süt verimi	10	15	20	25	30 kg
Kuru ot iyi kalite	3	3	3	3	3 kg
Kuru yonca iyi kalite	4	4	4	4	4 "
Hayvan pancarı	15	15	15	15	15 "
Mısır silajı	20	20	20	20	20 "
Karma süt yemi	-	2	4	6	8 "
Saman	6	4	2	1	-

Hayvanların meraya çıkarılmaları hayvanların doğal yeşil yemlerden yiyebilmeleri, temiz havadan ve doğal vitamin kaynaklarından yararlanabilmeleri açısından büyük yarar sağlar. Hayvanlara yeşil yemlerin bulunmadığı kış döneminde silaj yemlerinden yedirilmelidir. Silaj yemleri provitamin A ca zengin, süt verimini ve iştahı artırıcı özelliktedir.

Yeni doğum yapan inekler hemen tohumlanmazlar. Zira uterus'un görevi henüz yeni sona ermiştir ve yeni bir görev almaya hazır değildir. Hedef ineğin yılda bir defa doğurması olduğuna göre doğumu takip eden 2. veya 3. aylarda tohumlama yapılmalıdır.

Gebe inekler gebeliklerinin 7. ayında kuruya alınmalıdırlar. Bu süre içinde hem yavrunun hızlı gelişimi sağlanmış, hemde memelere dinlene ve kendini yenileme zamanı verilmiş olunur. (5, 9, 10)

Materyal ve Metot

Araştırmanın materyalini Ankara İl Merkezi ile İlçelerinde (Çankaya, Elmadağ, Kırıkkale, Yenimahalle, Polatlı, Ayaş ve Çubuk) intansiv süt sığırıcılığı yapan işletmeler teşkil etmiştir. Araştırmaya süt verimini esas alan 42 ticari hayvancılık işletmesi alınmıştır. İşletmeler seçilirken rastgele seçim yapılmış, ancak hayvan mevcudunun 5 baştan az olmaması ve ticari süt üretimi yapması esas alınmıştır. Yılın yaz ve kış aylarında bu işletmelere gidilmiştir. İşletmelerin genel durumu yerinde tetkik edilirken hayvanların yaz ve kış beslenme olanakları üzerinde durulmuştur. Yetiştiricilerden tablo 2 de belirtilen anket soruları doğrultusunda yanıtlar alınmış ve yetiştiricinin hayvancılık bilgisi değerlendirilmiştir. Elde edilen bilgiler derlenerek genel hatları ile Ankara İli intansiv süt sığırıcılığının sorunlarının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo: 2 - Ankara İli süt Sığırcılığının bakım, besleme ve yetiştirme sorunları anket formu

- A- işletmenin genel durumu :
- 1- Yeri ve adresi :
- 2- Sahibinin adı soyadı :
- B- işletmenin hayvan varlığı
- 1- Holstein :
- 2- Montafon :
- 3- Diğerleri :
- C- Hayvanların genel durumu
- 1- Boğa altı inek adedi :
- 2- Yıl içinde doğuranlar :
- 3- Sağmal hayvan mevcudu :
- 4- Yıl içinde kör doğum :
- 5- Yıl içinde ölü doğum :
- 6- Yıl içinde yavru atma :
- 7- Yıl içinde ölen buzağı :
- D- Buzağuların bakım ve beslenmeleri
- 1- Ağız sütü veriliyormu :
- 2- Günlük verilen süt miktarı :
- 3- Emzirme süresi ve şekli :
- 4- Buzağı bakım yeri :
- 5- Buzağılara verilen yem :
- E- Barınak durumu :

F- Yem temini ve besleme durumları

- 1- Kaba yem üretimi :
- 2- Kaba yem temini :
- 3- Kesif yem temini :
- 4- Verimlerine göre yemleme :
- 5- Silaj varmı :
- 6- Dışardan otlatma yeterlimi :
- 7- Hayvanlara verilen yemler :
- 8- Süt verimi :
- 9- Kuru dönem :

G- Hayvanların tohumlanmaları

- 1- Tohumlama şekli :
- 2- Doğum sonu tohumlama süresi :

H- Hastalıklar

- 1- Tel yutma olayı varmı :
- 2- Tırnak bakımı :
- 3- Adi hastalıklar :

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada süt verimini esas alan 42 ticari hayvancılık işletmesi etüt edilmiştir. Etütü yapılan işletmelerden 6 sında 5 -10 baş, 24 ünde 11 -30 baş, 12 sinde 30 baştan fazla hayvan vardır. 42 işletmenin toplam hayvan varlığı 1098 baştır. Hayvanların ırklara göre dağılımı tablo' 3 de gösterilmiştir.

Tablo: 3- İşletmelerdeki hayvan ırkları.

İrki	Hayvan Mevcudu (Baş)	% Oranı
Holstein	959	87.3
Montafon	99	9.0
Diğerleri	40	3.7
Toplam	1098	100.0

Holstein sığır ırkı özelliği gereği alçak arazi sığırı olmasına karşın yayla durumunda olan Ankara İlinde çoğunluktadır ve yetiştiricilercede tercih edilmektedir. Bölgede hayvancılık kredileride yetiştiricilerin istekleri doğrultusunda Holstein ırkı hayvanların alımında kullanılmaktadır. 1980 li yıllara kadar Ülkemizde aile işletmeciliği şeklinde olan süt sığırcılığı (5) Ankara İli ve İlçelerinde ticari süt sığırcılığı işletmeleri şeklinde gelişme göstermiştir.

Etüt edilen işletmelerdeki hayvanların % 63.9 unun (702 baş) boğa altı inek, bu boğa altı ineklerinde % 71.9 unun (505) baş doğum yapmış oldukları gözlenmiştir. Buda yetiştiricilerin döl verimi düşük ve kısır hayvanları işletmelerinde uzun süre tutmadığını göstermektedir.

Hemen tüm işletmelerde hayvanların yaz aylarında yeterli miktarda yeşil yem yemedikleri ve 4 işletmede yeşil yemin hiç yedirilmediği belirtilmiştir. Daha önceki yıllarda 4 işletmenin hayvanlarında kör buzağı doğumlarının olduğu bildirilmişse de araştırmanın yapıldığı dönemlerde bu olguya rastlanmamıştır. İşletmelerdeki buzağı ölüm oranının % 8.2 olduğu görülmüştür. İşletmelerin yavru verimleriyle ilgili bilgileri tablo' 4 de gösterilmiştir.

Tablo: 4- işletmelerin yavru verimleri

İrki	Hayvan Miktarı(Baş)	% Oranı
Hayvan Mevcudu	1098	100.0
Boğa altı inek	702	63.9
Doğuran inek	505	71.9
Ölen buzağı	41	8.2
Ölü doğum	4	0.8
Yavru atan	9	1.7

İşletmelerde hiçbirisinde silaj yapılmamakta, hatta bazı işletme sahipleri silaj dahi bilmemektedirler. İki işletmede silaj yapmak için silo yapımı sürdürülmektedir.

Yetiştiricilerden % 28.6 si (12 yetiştirici) kuru dönem olarak adlandırılan memelerin dinleme dönemi hakkında bir fikir beyan edemezken % 71.4 ü (30 yetiştirici) bu dönemi bildiklerini, bunlardan 8 yetiştirici doğuma 2 ay kala, 10 yetiştirici 2.5 -3 ay kala hayvanlarını laktasyondan çıkardıklarını bildirmişlerdir.

Colostrum bütün yetiştiriciler buzağılara içirirken yetiştiricilerin % 23.8 i yeterince colostrum içirmekten kaçındıklarını bildirmişlerdir. Yetiştiriciler buzağılara sütü çeşitli miktarlarda, çeşitli sürelerde ve çeşitli metotlarla içirmektedirler. Ancak 6 yetiştirici buzağularını sun'i olarak emzirmekte ve buzağı başına 4 -6 kg. süt vermektedir.

Buzağılara hemen bütün yetiştiriciler sanayi karma yemi vermektedirler. Ancak buzağularına karma yem yanında, % 42 yetiştirici kuru ot ve kuru yonca verirken % 58 yetiştirici saman vermektedir.

Buzağı bölmeleri genellikle ahırın içinde yapılmıştır. Bu bölmeler kuru ve temiz bulunmuştur.

Hayvan barınakları genellikle iyi bulunmuştur. Bunda işletmelerin büyük çoğunluğunun kredi ile kurulmuş olmasının büyük etkisi vardır.

Her ne kadar pratikte her yetiştiricinin kaba yemini kendi arazisinden temin etmesi gereği vurgulanıyorsa da araştırmaya alınan 42 işletmeden % 38.1 i kaba yemini kendi arazisinden karşılarken % 47.6 si kaba yeminin tamamını dışardan temin etmekte, % 14.3 ise bir kısmını kendi arazisinden bir kısmını dışardan temin etmektedir.

Genel olarak bütün işletmelerde hayvanlara sanayi karma yemi verilmektedir. Kaba yem olarak hayvanlara verilen temel madde samandır. Ancak % 52.4 işletme saman yanında kuru ot, kuru yonca ve korungada vermektedir. Genel olarak hayvanlara uygulanan rasyonlar tablo 5 de gösterilmiştir.

Tablo: 5- Hayvanlara uygulanan rasyonlar.

1- Kuru ot, kuru yonca, korunga	2-2.5 Kg.
Saman	5-10 "
Karma yem	5-10 "
2- Saman	8-10 "
Karma yem	5-10 "

Bilinçli bir süt verimine göre ferdi yemleme uygulanmamakla beraber 19 işletmede fazla süt veren ineklere fazla yem verildiği gözlenmiştir.

Yetiştiricilerden 24 ü hayvanlarını gezdirdiklerini, 18 ise hayvanlarını dışarı yeterince çıkarıp gezdiremediklerini bildirmişlerdir.

Yetiştiriciler Sun'i tohumlama yapılan bölgelerde bile tabii tohumlamayı tercih etmekte ve tohumlamada kullandıkları boğayı kendileri beslemektedir.

Sütünü bizzat kendisi pazarlayan işletmeler oldukça iyi pazarlama yapmaktadırlar. Bu gibi işletmeler Ankara İli çevresi işletmelerdir, 1983 yılı perakende süt satışları ortalama 80 TL. dir. Ankaranın İlçelerindeki işletmelerde ise sütün perakende satış fiyatı 55 -60 TL. dir. Sütünü süt fabrikalarına veren veya süt fabrikalarının verdiği 53 -55 TL. den vermek isteyen yetiştiriciye rastlanmamıştır.

1983 yılı yem fiyatları 38 TL. dir. Hemen bütün yetiştiriciler yemlerin kalitesizliğinden ve artan yem fiyatlarına paralel olarak sütlerini değerlendiremediklerini bildirmişlerdir.

Bütün bu görüşler ışığında şu önerilerde bulunabilir.

1- Yetiştiriciler yem fabrikalarından aldıkları yemlerin kaliteli olmadığını beyan etmektedirler. Bu nedenle yem fabrikaları sıkı bir şekilde denetlenmeli ve yem analizleri yapılmalıdır.

2- Kaba yem temini oldukça zordur. Hele kaliteli kaba yem bulmak güçleşmiştir. Hemen bütün işletmelerde kaba yem açığı vardır ve saman kaba yem olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle kaba yem üretimine ağırlık verilmelidir.

3- Süt verimini artırıcı etken olan silaj yapımı teşvik edilmelidir. Bu sayede kalitesi düşük kaba yemlerde değerlendirilmiş olur.

4- Hayvanların süt verimleri dikkate alınarak bir yemleme yapılmalıdır. Bunun için yetiştirici eğitime ağırlık verilmelidir.

5- Üretilen sütün pazarlanmasında güçlükler vardır. Bu güçlükleri gidermek için süt fabrikalarının süt fiyatlarını yükselterek yetiştiricilerin alması sağlanmalıdır. Gereğinde avans vermek suretiyle aracılara engel olmalıdır. Bu insan sağlığı için çok önemlidir. Belki bu şekilde sokak sütçülüğü de bir ölçüde önlenmiş olur.

6- Sun'i Tohumlama hizmetleri yaygınlaştırılarak yetiştiricilerin boğa besleme sorunu ortadan kaldırılmalıdır.

7- İyi bir hayvancılık işletmesi için yetiştiricilerin bilinçlendirilmesi amacıyla yetiştirici kursları düzenlenmeli ve bu konularda yetiştiricilere gerekli kitap ve bröşürler verilmelidir.

LİTERATÜR

1. **Ael** (1976): Berechnungs und Planungsgrundlagen für die Luftführung in Viehställen. Verl. Gmb. H, Heft 8, Essen.
2. **Alpan, O., Akgün, S.** (1981): Türkiye Süt üretim ve tüketiminde genel eğitim ve temel sorunları. Ankara Mat. Ankara.
3. **Arel, S.** (1984): Türkiyede süt üretimini artırmada ekonomik politikalar ve süt endüstrisi. T. Vet. Hek. Derg. C.54
4. **Batu, S.** (1959): Umumi Zootečni. A. Ü. Vet. Fak. yayını.
5. **Batu, S.** (1952): T. Sığır ırkları ve Sığır yetiştirme bilgisi. A.Ü. Vet. Fak. Yayını.
6. **Bogner, H.** (1961): Qualitaetsmilch. BLV Verlagsgesellschaft. München. Bonn. Vien
7. **Die** (1982): Tarımsal yapı ve üretim.
8. **Dlg** (1981): Futterwerttabellen für Wiederkauer. Dlg. Verl. Frankfurt.
9. **Düzgüneş, O.** (1967): Hayvancılık. Tar. Bak. yayını. Güneş mat. Ankara
10. **Kellner, O. und Becker, M.** (1967): Grundziige der Fütterungslehre. Verl. Paul Parey. Hamburg -Berlin.
11. **Oktay, E.** (1973): Sığırlar için dengeli rasyon hazırlama tekniği. Ongun kardeşler mat. Ankara.
12. **Oktay, E.** (1979): Sığırcılık bilgileri L.Z.A. Enst. Halk yayını.
13. **Oktay, E. ve Benlioğlu, Z.** (1978) : Silaj yemleri. L.Z.A. Enst. Halk yayını.